

ΑΝΙΧΝΕΥΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟ ΟΡΕΙΝΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΙΚΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΜΕΣΟΓΕΙΟΥ

Οι περιπτώσεις της Ροδόπης και της Καταλονίας

Νίκος Ευστρατίου

Αναπληρωτής Καθηγητής Προϊστορικής Αρχαιολογίας
Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

Μαρία Ντινού

Διδάκτωρ Αρχαιολογίας
Πανεπιστήμιο Βαλένσια, Ισπανία

Ευθυμία Άλφα

Αρχαιολόγος

Η επιτόπια εθνογραφική και αρχαιολογική έρευνα¹ που πραγματοποιήθηκε ταυτόχρονα σε δύο ορεινές περιοχές της Μεσογείου έδειξε τα κοινά χαρακτηριστικά ενός τρόπου ζωής και μιας σειράς οικονομικών και κοινωνικών επιλογών αλλά και ιδεολογικών χαρακτηριστικών. Πρόκειται για πλευρές του ίδιου γεωγραφικού χώρου, που μέσα από διαφορετικές ιστορικές και πολιτισμικές εμπειρίες στα δύο αντίθετα άκρα της μεσογειακής λεκάνης αναδικυνεί με ευκολία τις κοινές καταβολές μιας παράλληλης, δύσκολης αλλά και ταυτόχρονα ελκυστικής πορείας. Οπως λέει και ο ιστορικός F. Braudel: «Η Μεσόγειος αφηγείται αδιάκοπα την ίδια της την ιστορία, αναγεννείται συνέχεια από τον ίδιο τον εαυτό της».

Η σημασία των ορεινών περιοχών της Μεσογείου για τη μελέτη και την κατανόηση της πολιτισμικής εξέλιξης του χώρου έχει σχολαστεί από πολλούς κοινωνικούς επιστήμονες, γνωστούς ιστορικούς, εθνογράφους, κοινωνικούς ανθρωπολόγους, ανθρώπων γεωγράφους και αρχαιολόγους². Αποτελεί έτσι κοινή εκτίμηση το γεγονός ότι η οργανωμένη ανθρώπινη παρουσία στις ορεινές περιοχές της Μεσογείου, αν και ταυτίστηκε στο παρελθόν με φαινόμενα πολιτισμικού

περιβάριου ή με ειμιονές σε μονοδάτατες οικονομικές συμπεριφορές και συντριπτικές νοοτροπίες, ποτέ δεν έμεινε αμετόχη των συμαντικών ιστορικών και πολιτικών ανακτατάζεων που σημάδεψαν τον ευρύτερο μεσογειακό χώρο. Τα στοιχεία της σημερινής περιγραφής του ορεινού χώρου, τον οποίο με βάση τα κυριαρχα πολιτικά, οικονομικά και πολιτισμικά κριτήρια τον αντιδιαπέλλουν τόσο δραματικά με το «έντρο» και την «έξηλη», δεν συνιστούν σε καμία περίπτωση μόνιμα και διαχρονικά στοχεία όπως και επομένως δεν θα πρέπει να θεωρούνται σταθεροί χαρακτηριστικά ταυτότητας και καθορισμού. Ωστόσο υπάρχει ένας ιδιαίτερα σημαντικός λόγος που, για τους κοινωνικούς επιστήμονες, οι ορεινές περιοχές της Μεσογείου οριοθετούν στημέραν εναντιφέρονται και ίσως μοναδικό χώρο έρευνας. Σε τέτοιους χώρους απομόνωσης και καταφύγη διαπρούνται και προσφέρονται για μελέτη τρόποι ζωής και συμπεριφορών μιας περιμένων εποχής που κατόρθωσαν να επιβιώσουν μέσα από συγκριμένες στρατηγικές προσαρμογής στο περιβάλλον και οι οποίες βοηθούν σε μεγάλο βαθμό στην κατανόηση βασικών πολιτισμικών χαρακτηριστικών της Μεσογείου. Ετα, δεν είναι τυχαίο ότι μορφές κοινωνικοοικονομικής οργάνωσης ή κυριαρχείς καπάτε παραγωγικές δραστηριότητες, όπως η νομαδική κτηνοτροφία, ή ακόμη συγκεκριμένοι κανόνες οικονομικής συμπεριφοράς και κώδικες κοινωνικών σχέσεων επιτρέπουν, σύμφωνα με την άποψη πολλών, την ανέγευση της ιστορίας «μακράς διάρκειας» (long durée). Οπως συναρπαστικά πε-

1. Οι δύο περιοχές της Έρευνας στη Θράκη και την Καταλονία.

ριγόφει ο ιστορικός F. Braudel στο γνωστό έργο του Μεσογείος. Ο χώρος και η Ιστορία, εισάγοντας τους όρους «μακράς διάρκειας», ή ιστορία δεν είναι τίποτε άλλο παρά μια διάρκεις ανάδημη των περισσεύμενων ρόδων στο ονόμα προβλημάτων και πειρεγριών – ή ακόμη και ανησυχιών και αγωνιών – του παρόντος καιρού που μας περιβάλλει και μας πολιορκεί». Ενώ μιλώντας για λείψανα του παραδοσιακού υλικού πολιτισμού, λέει: «είναι όλες οι παναράγαιες κατασκευές που διαιωνίστηκαν μέσα σε έναν χώρο όπου οι παλιές αγροτικές μέθοδοι δεν μπέρδεσαν να παραχωρήσουν τη θέση τους στις σύγχρονες τεχνικές», για την καταλήξη: «το βιονό είναι ο κατεξοχήν συντρόπης του παρελθόντος».

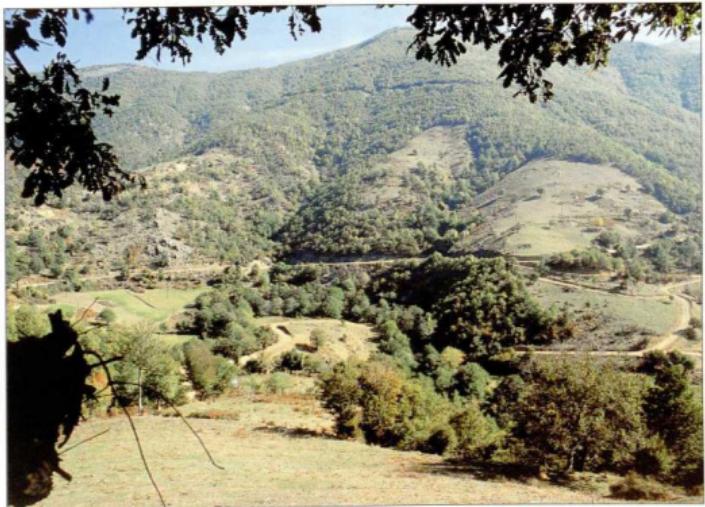
Αυτή η υπολανθάνουσα αδιάτροπη έννοια της συνέχειας του ορεινού τοπίου συνδέεται ιδεολογικά με τον «παραδοσιακό» χαρακτήρα της εθνογραφικής παρατηρήσης και εκφράζεται μέσω των «επινοματων», των συγκεκριμένων δηλαδή κοινωνικών και οικονομικών «πρακτικών». Πρόκειται για την άποψη που θεωρεί ότι στοιχεία του παρελθόντος μπορούν να αναγνωρίζονται και στο παρόν, άλλοτε μέσα από «αρχαϊκές» φόρμες και άλλοτε αποτυπωμένες συγκεκριμένες διαχρονικές πρακτικές. Γιατί θεωρούμε ότι οι ορεινές περιοχές εξυπηρετούν μια τέτοια προσέγγιση; Γιατί η «παραδοσιακότητα» που τις χαρακτηρίζει, παρ' όλη την ιδεολογική φόρτωση του όρου, θα έλεγε κανείς ότι επιτείνει την οξιοποίηση των ανθρωπολογικών παραπτώσεων, αφού οριοθετεί ένα ελεγχόμενο πλαίσιο αναφοράς και μέλετης, που τα παραπτώματα φαινόμενα λεπτομέργυν σε μικρολίμακες και με ελεγχόμενες χωροοργανωτικές, ιστορικές και πολιτισμικές παραμέτρους.

Με βάση ένα τέτοιο σκεπτικό θα μπορούσε να περιγραφεί και η πρόβληματη της συγκριτικής επιπόπτειας έρευνας που αναπτύχθηκε σε δύο εντελώς διαφορετικές, σε πρώτη ματιά, γεωγραφικές περιοχές του ορεινού μεσογειακού χώρου από έλληνες και ισπανούς αρχαιολόγους. Πιο συγκεκριμένα, επελέγησαν ο χώρος

της ορεινής Ροδόπης στη Θράκη και το βιονό Serrella στην περιοχή Alcoi της Καταλονίας στη νότια Ισπανία, στις οποίες εργάστηκαν ισπανοί και Ελλήνες ερευνητές αντίστοιχα (εικ. 1). Δοθήκε έτσι η δυνατότητα όγκου μόνο για μια καθρέπτη επιστημονική ανταλλαγή εμπειριών από δύο ερευνητικές ομάδες με διαφορετικές αρχαιολογικές παραδόσεις, αλλά και για την εκτίμηση με αναθεωρητική διάθεση εκδόσων κάποιων κοινών, στη βάση τους, πολιτισμικών συμπεριφορών.

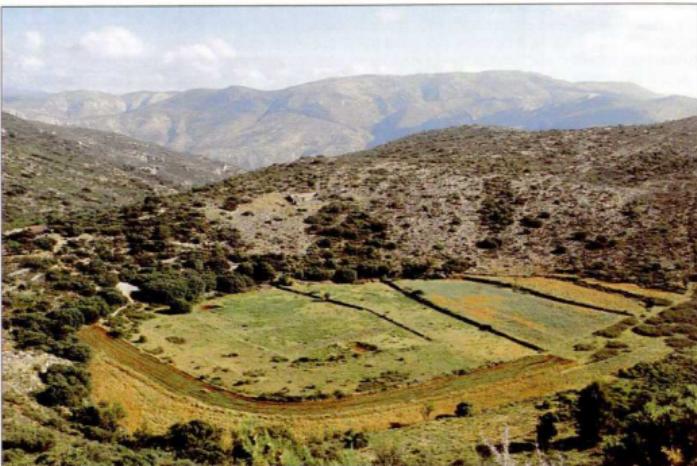
Κατ' αρχάς στην περίπτωση της ορεινής Ροδόπης παραπτηρήθηκε μια ειρηνική μεγαλύτερη «παραδοσιακότητα» των εθνογραφικών στοιχείων σε σχέση με την περισσότερο «εξελιγμένη» αντίστοιχη ισπανική περιοχή, κατά που θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι οριοθετεί αμείδα η ίμεσσα έναν πιο πλουσιό και ασφαλή χώρο για τις δυνατότητες παραπτήρησης (εικ. 2). Δευτέρον, και στις δύο χώρες διαπιστώθηκε μεγάλη ανάγκη για επειγόντως και συστηματική, σωστικού σχεδίου χαρακτήρα, επιπόπτη ερέυνας. Χώροι, αντικείμενα και συμπειροφόρος χάνονται, νοοτρόπιες, μνήμες και προσωπικές μαρτυρίες φεύγουν χωρίς κανείς να δυμάται πια λόγοις, αίτιες και αρόρμες, παρουσίες ή απουσίες, ενώ πολιτισμικά και φυσικά τοπία αλλιώνονται χωρὶς κανείς να έχει καταγράψει κάποια χαρακτηριστικά τους που επεμέναν για αιώνες. Τρίτον, και στις δύο ορεινές περιοχές καταγράφεται η ανάγκη για εξιδικευμένες εθνογραφικές και αρχαιολογικές παραπτήρισεις που θα αφορούν τη διαχρονική μελέτη των ειδικών παραγόντων οι οποίοι ορίζουν αυτό που θα λέγαμε «ποσοτική και ποιοτική διαφοροποίηση της πολιτισμικής δραστηριότητας». Ένοιες όπως το πλαίσιο, οι σχέσεις, η κλίμακα και η εκδήλωση κοινωνικών και οικονομικών συλλογικών δραστηριοτήτων και συμπειροφών σε τέτοιες ορεινές περιοχές, απόκτουν ξαφνικά ενδιαφέρον που αγγίζει την καρδιά των μεσογειακών κόσμου.

Ως κυρίαρχο αντικείμενο έρευνας επελέγη η κτηνοτροφική πρακτική που σε πολλές ορεινές μεσογεια-

2. Το τοπίο στο χώρο της έρευνας στην ορεινή Θράκη.

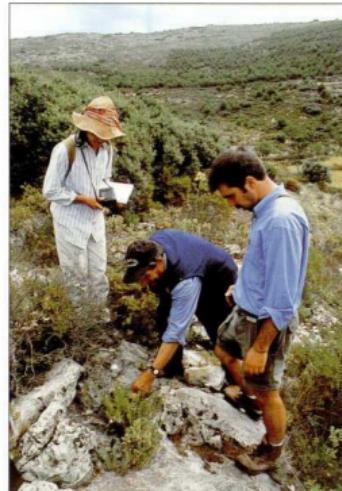
3. Η περιοχή της ελληνικής επτάποστρας έρευνας στο βουνά Σέρτελια της Καταλωνίας.

4. Οι συνεντεύξεις από πρώην κτηνοτρόφους της ισπανικής ορεινής περιοχής υπέρ της καθοριστική για την κατανόηση των κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων και των συνθηκών εκμετάλλευσης του χώρου.

κές περιοχές, παρ' όλη την ποικιλία που καταγράφεται ανάλογα με την ιστορική της πορεία, έχει οδηγήσει σε παρόμοιους τρόπους οργάνωσης του χώρου, στα κινές παραγωγικές δραστηριότητες αλλά και ταυτόσημες κοινωνικές συμπεριφορές, πολλές από τις οποίες επιβιώνουν κατά κάποιουν τρόπο λεπτοτυρικά μέχρι σημερινές μέσα από επιμέρους αναγνωρίσια στοιχεία. Η επιπότα εθνογραφική, ανθρωπολογική και αρχαιολογική έρευνα, που και στις δύο περιοχές εστάστηκε στη διαχρονική μελέτη του φαινομένου της κτηνοτροφίας, νομδική ή μικροτεράς αποστάσεων, περιλαμβάνει εκτός από ειδικές περιβαλλοντικές μελέτες και τη σχεδιαστική αποτύπωση παραδοσιακών κτισμάτων κτηνοτροφικών δραστηριοτήτων (cottals, esbardeis, στάνες, μαντριά), συνεντεύξεις με την πότισην αλλά και φωτογραφικές και οπτικοακουστικές καταγραφές σε συνδυασμό με συστηματικές αρχειακές αναζητήσεις (εικ. 5-6). Εντοπίστηκαν και μελετήθηκαν έτσι στην πράξη δύο διαφορετικές εκδόχες μιας κοινής μεσογειακής κτηνοτροφικής δραστηριότητας όπως αυτή εκδηλώνεται στις δύο συγκεκριμένες ορεινές περιοχές και μέσα από τα ίδιατερα καθε φορά ιστορικά και πολιτισμικά της πλαισίου. Αποδείχτηκε ενδιφέροντος το πώς αυτή εκδηλώνεται στο χώρο, ποια είναι τα φυσικά της κατάλοιπα (βοσκοτόπια, κατακευές, σκευή), ποια είναι η ιστορική εξέλιξη του φαινομένου στην πορεία του χρόνου και από ποιες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες επηρέαστηκε. Επίσης, η σηματοδοτεί η δραστηριότητα αυτή για τη σημερινή ή τη σχετικά πρόσφατη (δεκαετία του '60) τεχνολογική, κοινωνικοοικονομική και ιδεολογική οργάνωση και εξέλιξη των ορεινών καινοτότητών, πρώτου δηλαδή αυτές αρχίσουν να επηρεάζονται από υπερ-εθνικούς οργανισμούς (παλιότερα EOK και τώρα Ευρωπαϊκή Ένωση). Και ακόμα κατά πόσο επιβιώνουν φανέρα ή πιο λανθάνουν οι παράγοντες που επηρέασαν στο παρελθόν πλευρές της ορεινής κτηνοτροφίας, με αφορμή άλλοτε τη μετατροπή τους σε αγροτικές μειονότητες στο πλαίσιο ενός φεουδαρκιού συστήματος (*Mudejares*³), άλλοτε τις οργανωμένες μετα-

κινήσεις πληθυσμών (τελική εκδίωξη Αράβων από την Ισπανία το 1609 μ.Χ., ορισμός εθνικών συνόρων στα Βαλκάνια στις αρχές του 20ού αιώνα), και σίγουρα τις ιδεολογικές ανακατατάξεις που επακόλουθησαν με την παρουσία θρησκευτικής ή άλλων μειονότητων στη δύο χώρες (αραβικό Ισλάμ στην Καταλονία, Μπεκταστής ή μουσουλμάνοι στη Ροδόπη). Καταγράφονται τελικά διαφορετικές μορφές του ίδιου φαινομένου στις δύο περιοχές και γιατί; Υπάρχουν κοινά στοιχεία που

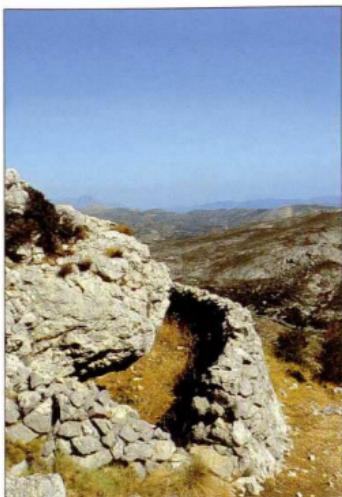

5. Μια τυπική θέση κτηνοτροφικής δραστηριότητας (corral) της Ιστανίας.

οφείλονται σε κοινές ιστορικές εμπειρίες; Στην περιορισμένη έκταση της παρουσίασης αυτής δεν μπορεί να γίνει εκτενής αναφορά στα συμπεράσματα της ενδιαφέρουσας αυτής συγκριτικής δουλειάς, αλλά μόνο κάποιες γενικές παραπτήσεις και σκέψεις που προκύπτουν από μια πρώτη εκτίμηση των αποτελεσμάτων.

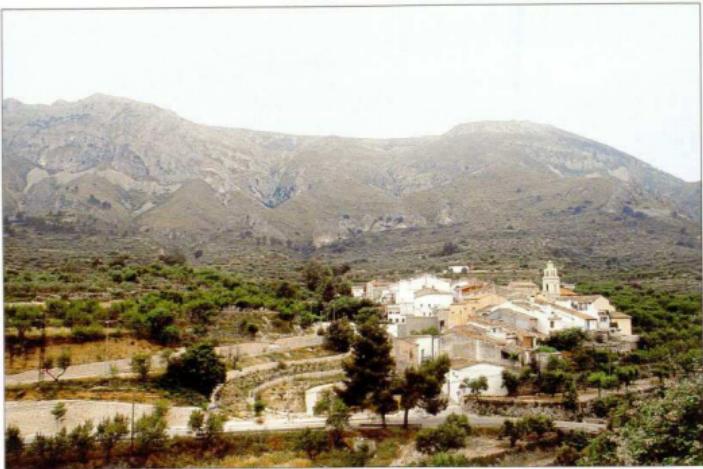
Η έρευνα μας αναγκαστικά επεκτάθηκε και σε άλλα παρεμφερή ζητήματα, όπως είναι οι αγροτικές εγκαταστάσεις των δύο περιοχών, η προδεύτηση και η

εξέλιξη τους. Μελετήθηκαν από τη μια μεριά τα διασκορπισμένα χωριά του Θρακικού ορεινού χώρου με τους ξεχωριστούς «μαχαλάδες», η μορφή, η αρχιτεκτονική τους και ο τρόπος επιλογής του παραγωγικού τους χώρου σε σχέση με συγκεκριμένα κοινωνικά και οικονομικά χαρακτηριστικά τους, και από την άλλη η κυριαρχία των έντονα πυρηνικών οικισμών της Ιστανίας και οι αιτίες που τους διαμόρφωσαν⁴. Εποιηθηκαν αντιτεταρτοί, άμεσα ή έμμεσα, με την παρουσία του ίδιου και στις δύο αρινές μεσογειακές περιοχές, ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον, όπως είναι φανέρω, θέμα. Πρόκειται για ένα ίσλαμ που εμφανίζεται σε δύο διαφορετικές γεωγραφικές εκδόσεις του, τη μωαμεθανική και την αραβική. Το πρώτο μέσα από το ζωντανό πλήθυσμακό στρώμα των μουσουλμανών της Θράκης, ενώ το δεύτερο ως ιστορική εμπειρία των χριστιανικών πληθυσμών που αντικατέσπειραν τους εκδιωγμένες Ασσαβες (Moriscos). Ένα ισλαμικό στοιχείο που εμφανίζεται άλλοτε με την κυριαρχία πολιτισμική του διάσταση και τον οικονομικό του χαρακτήρα, όπως στη Θράκη, και άλλοτε έμμεσα, ως ιστορική μήτην (στην Καταλονία). Επίσης, αποδείχτηκε ιδιαίτερα ενδιαφέρον το ζήτημα πώς το ίσλαμ επηρέασε στο παρελθόν και εξακολουθεί ακόμη να επηρέασε την ορεινή περιοχή της Θράκης, αλλά και άλλων περιοχών της βόρειας Ελλάδας σε θέματα οργάνωσης και εκμετάλλευσης του χώρου, κοινωνικούς και ποιες συνήθειες και πρακτικές άφοτε κληρονομιά στην ορεινή Ιστανία της Καταλονίας, μετά τη βίαιη εκδίωξη των Βερβέρων Αράβων του 17ο αιώνα (οργάνωση οικισμών και κεντρικών αγροκτημάτων - Alquerias) (εικ. 7). Υπάρχουν κοινά στοιχεία που ενσωματώνονται σχεδόν αδιόρθωτα στις παραγωγικές και κοινωνικές πρακτικές των κατοίκων των δύο περιοχών: Και τώρα αναγνωρίζονται τα στοιχεία αυτά αρχαιολογικά και εθνογραφικά: Όπως λέει και ο Braudel: «Όπως ο δυτικός πολιτισμός έται και ο ισλαμικός [...] είναι „παράγωγος πολιτισμός“ δεύτερου βαθμού - θα μπορούσαμε να πούμε εμβολιασμένος. Κοντολογίς οποιαδήποτε μελέτη των στημερινών νοσοτροπιών στρέφεται ανα-

6. Σύγχρονες ή σχετικά πρόσφατες θερινές κτηνοτροφικές θέσεις (esbardei) βρίσκονται σε σημεία όπου οι αρχαιολογικές θέσεις αντιστοιχούνται δραστηριότητας, όπως η εικονιζόμενη στάνη δίπλα σε μεγάλο υψηλότερο.

7. Το πυρνικό χωρίο
Famorca που κτιστήκε
με βάση το προϋπόταχον
ιδιόμοιο αγροκτήμα
(alquerías).

γκαστικά προς το ατέλειωτο παρελθόν των πολιτισμών.

Τέλος, η διαπολιτισμική και διαχρονική διάσταση των εθνογραφικών παραδείγμάτων και ανθρωπολογικών παρατηρήσεων στις δύο περιοχές, μέμφαση σε ζητήματα περιβάλλοντος, τεχνολογίας, επιπέδων κοινωνικής οργάνωσης, οικονομικής συμπεριφοράς και λιτορικής εξέλιξης, έχει και μια σαφή αρχαιολογική χρήση, την οποία και αναζητήσαμε. Ενιαί αυτή που προκύπτει από την ανάγκη σχολιασμού της διναμικής που κρύβεται πίσω από τα φαινομενικά στατικά και μονοτίματα αρχαιολογικά κατάλοιπα του κάθε «χώρου» (κατασκευές, αντικείμενα) και συνδυάζεται με τη διατύπωση αρχαιολογικών ερμηνευτικών προσεγγίσεων που τροφοδοτούνται από παρατηρήσεις καινουριών ανθρωπολόγων, ιστορικών, οικονομολόγων και ανθρωπογεωγράφων. Εδώ ο «χώρος» αντικετεύεται άλλοτε ως μέρος της διναμικής των ανθρώπινων πληθυσμών και των οικολογικών παραμέτρων, όπως λ.χ. της «προσαρμογής» των ανθρώπινων δραστηριοτήτων στο φυσικό περιβάλλον, καθώλετα ως σημείο αναφοράς της αμφιενόμενης ακμής σχέσης πολιτισμού (culture), φυσικού περιβάλλοντος (natural resource) και τεχνολογίας (technology).

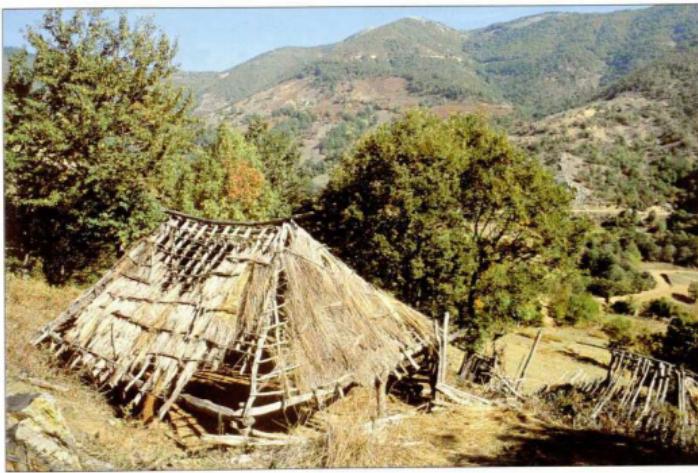
Η επόπτεια εθνοαρχαιολογική έρευνα και στις δύο περιοχές εξέτασε και μια σειρά από ειδικότερα ζητήματα που απασχολούν τους αρχαιολόγους. Έγινε, λόγου χάρη, προσπάθεια να οριστούν τα κριτήρια της «εποχιακότητας» μιας ανθρώπινης εγκατάστασης αλλά και τα χαρακτηριστικά της «εγκατάλειψης» της, με αφετηρία τη συγκριτική μελέτη μιας τυπικής ιστανούχης κτινοτροφικής εγκαταστάσες (corrals) (εικ. 8) και μιας πομάκικης στάνς (koulibia) (εικ. 9). Ιδιαίτερα τα κριτήρια της εγκατάλειψης που επιστημάνθηκαν στις παραλλήλες αυτές έρευνες επανέφεραν στο προσκήνιο μια παλαιότερη αλλά ενδιαφέρουσα συζήτηση ανάμεσα στους έρευντες για τα πανεπιστήμια ανασταύρωσης και τη διαδικασία εγκατάλειψης χωριών. Θέσεων, κατασκευών ή αντικείμενων. Τι σημαίνει «εγκατάλειψη» και πώς εκδηλώνεται στο επίπεδο του καινουριοκοινούμ-

κού αυστημάτος και της συμπεριφοράς της κοινότητας; Ποια είναι η χρονική διάρκεια της και με ποιους τρόπους αρχαιολογικής ανάλυσης (λ.χ. μικρομορφολογία) μπορεί να πιστοποιηθεί ανασταύρωση και να σχολιαστεί αρχαιολογικά;

Ολά σα αναφέρθηκαν πολύ σύντομα πιο πάνω συνιστώνταν ένα μόνο τμήμα του ευρύτερου αρχαιολογικού και ανθρωπολογικού προβληματισμού που περιγράφει και το περιεχόμενο της λεγόμενης «φρεινής αρ-

8. Η λεπτομερής
αρχαιολογική καταγραφή
από την ελληνική ομάδα
ενός ιστανούχου corrall.

9. Οι πομάκικες κτηνοτροφικές κατοικίες (κουλίβα) υπήρχαν το αντικέυμα μελέτης από μέρη της ιστονικής ερευνητικής ομάδας.

χαιολογίας» (highland archaeology) που προσπαθεί να προσεγγίσει διαχρονικά την οργανωμένη ανθρώπινη παρουσία σε αλπικές, ημιορεινές και ορεινές περιοχές με τα τόσο ιδιόμορφα περιβαλλοντικά και πολιτισμικά χαρακτηριστικά. Η ελληνοισταντική έθνοσαρχιολογική έρευνα στο δύο άκρα της μεσογειακής λεκανής, την Καταλονία και τη Ροδόπη, έδειξε ότι ο ορεινός χώρος, παρ' όλα τα διαφορετικά περιβαλλοντικά χαρακτηριστικά και τις ιστορικές αφετηρίες και πορείες, είναι κοινός και μοιράζεται μέσα από αδιόρθοτες συνεκτικές γραμμές της ίδιας πολιτισμικές εμπειρίες. Και μια τέτοια παρατήρηση σε καμία περίπτωση δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως μηχανιστική επανάληψη κάποιων «μηροντελιανών» στερεοτυπών, όπως θα μπορούσαν να ισχυρίστουν νεούτοροι μελετητές, αλλά αντίθετα φαίνεται να προκύπτει μέσα από την έχουσαριτή ιδιαιτερότητα της κάθε περιοχής και την ανατροπή πολλές φορές ενός φορμαλισμού και μιας εμπειρικής μοισιουδαφίας.

Σημειώσεις

1. Η δεύτερη αυτή έρευνα πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της διακρατικής συνεργασίας Ελλάδας - Ισπανίας, με φορείς υποστήθηκε το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης και το Πανεπιστήμιο της Valencia, και όλη κλήρωσε το 2011. Η επόμενη μέλητη αφορούσε στην περίπτωση του ελλαδικού χώρου την ορεινή Ροδόπη, και συγκεκριμένα την πομακούρων της Σαράκηνης, και στην Ισπανία την περιοχή των χωριών Castell de Castells στην περιοχή Alicante στη νότια της Valencia. Το ενδιαφέρον στα σχέδια της έρευνας, ήταν ότι η εληνική ομάδα διέθετε στην Ισπανία και η ισπανική στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα να υπάρχει ουσιοτητική συναλλαγή στη μόνιμη εργασία που πάντα μεβοδοντιαλήστηκε με τη δημιουργία επιμετρών πάνω σε ζημιέματα μεβοδοντιαλών, αλλά και εργανωτικών προσγεύσεων και επλανών με βάση τις διαφορετικές πολιτικικές εμπειρίες των μελετητών. Η ελληνοισταντική έρευνα ανέβησε στην ανάγνωση την κοινή μεσογειακή προϊστορία που προσανατολίστηκε στο χώρο της αρχαιολογίας της κοινωνικής ανθρωπότητας, της ανθρωπογένεσης και της ιστορίας. Μια τέτοια προσέδεση εγκαλούστηκε με τη δημιουργία της ιστοσελίδας <https://users.effrat.alph.gr> για εθνοαρχαιολογικά θέματα.
2. Η περίπτωση της F Braudel με τα βήβα του για τη Μεσόγειο (κυκλοφόρους μεταφρασμένα στα ελληνικά) είναι η πιο «λαϊκή», αλλά όχι η μοναδική. Γίνονται περισσότερα και σε πολλά σημεία αναπτυγμένη σε σχέση με αυτή τη Braudel είναι και η πρόσφατη νέα ανημεταπτυγματισμός

της ιστορίας του μεσογειακού χώρου από τους Peregrin Harden και Nicholas Purcell με το βίβλο τους *Comparing Sea: A Study of Mediterranean History*, που εκδόθηκε στην Αγγλία το 2000.

3. Μουσουλμανικοί αγροτικοί πληθυσμοί που παρέμεναν σε ορεινές περιοχές της Ισπανίας μετά την επαναφορά της χριστιανικής εξουσίας στην αρχή του 13ου αιώνα μ.Χ.
4. Πολλά χωριά της περιοχής, όπως η Famorca και Fageca, που έχουν έντονη πυρηνική διάταξη, προήλθαν από τις αράβικες Alpuertas.

Searching for the Common Cultural Space of Highland Mediterranean: The Case of Rhodope and Catalonia

Nikos Efstratiou – Maria Ntinou – Eftymia Alpha

The ethnographical and archaeological research simultaneously realized in situ in two highland Mediterranean areas, in the framework of a joint project of Greek and Spanish archaeologists, promoted the common characteristics of a particular way of living, of a series of economic and social choices and of ideological features.

The choice of the two mountainous regions is due to the judgement that bygone ways of life and behavior, which have been preserved through the application of specific strategies in such an environment of isolation and recourse, are most appropriate for study. Furthermore, they help the understanding of basic cultural characteristics of the Mediterranean and lead to the detection of the "long durée" history. The two-year comparative research was carried out in the Pórmak village of Sarakini on Mount Rhodope and in the highland district of Alicante in Southern Spain. It included the recording and study of the basic productive activities of the neighboring communities, such as the nomadic cattle-raising and the organization and use of space. The different versions of a common Mediterranean cattle-raising activity in these areas were pinpointed and studied in their historical and cultural context. Similar ethno-archaeological research represents only a part of the broader archaeological and anthropological issue that also describes the content of the so-called Highland Archaeology. This scientific field tries to approach through time the organized human presence in Alpine, semi-mountainous and highland regions that exhibit peculiar environmental and cultural features.